

УДК 656.2:005.934:657

Тетяна Олександрівна МУРЕНКО

кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту,
Одеський національний економічний університет, e-mail: MurenkoTA@gmail.com

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЗАЛІЗНИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Муренко, Т. О. Економічна безпека залізничних підприємств в сучасних умовах / Тетяна Олександрівна Муренко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 78–83.

Анотація. У статті проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття економічної безпеки транспортних підприємств, узагальнено та уточнено їх зміст та сутність. Виявлено фактори впливу на галузь залізничного транспорту задля завчасного попередження та прийняття заходів щодо підвищення рівня безпеки. Простежено динаміку питомої ваги залізничного транспорту в загальному обсязі перевезення вантажів в Україні. Обґрунтовано, що адаптація підприємств залізничного транспорту до змін зовнішнього економічного середовища, як напрямок збільшення конкурентоспроможності галузі, є необхідною умовою для розвитку й забезпечення економічної безпеки нашої країни. Визначено напрямки виявлення резервів стійкого розвитку як джерела економічної безпеки підприємств залізничного транспорту.

Ключові слова: економічна безпека підприємств залізничного транспорту; зовнішні та внутрішні загрози; стійкий розвиток; адаптація; конкурентоспроможність галузі; економічна безпека держави.

Татьяна Александровна МУРЕНКО

кандидат экономических наук, доцент кафедры бухгалтерского учета и аудита,
Одесский национальный экономический университет, e-mail: MurenkoTA@gmail.com

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Муренко, Т. А. Экономическая безопасность железнодорожных предприятий в современных условиях / Татьяна Александровна Муренко // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред.: М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 78–83.

Аннотация. В статье проанализированы теоретические подходы к определению понятия экономической безопасности транспортных предприятий, обобщены и уточнены их содержание и сущность. Выявлены факты влияния на железнодорожную отрасль для своевременного предупреждения и принятия мер по повышению уровня безопасности. Прослежена динамика удельного веса железнодорожного транспорта в общем объеме грузоперевозок в Украине. Обосновано, что адаптация предприятий железнодорожного транспорта к изменениям внешней экономической среды, как направление обеспечения конкурентоспособности отрасли, является необходимым условием для развития и обеспечения безопасности нашей страны. Определены направления выявления резервов устойчивого развития как источника экономической безопасности предприятий железнодорожного транспорта.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятий железнодорожного транспорта; внешние и внутренние угрозы; устойчивое развитие; адаптация; конкурентоспособность отрасли; экономическая безопасность страны.

Tatyana MURENKO

PhD, Associate Professor, Accounting and Auditing Department,
Odessa National Economics University, e-mail: MurenkoTA@gmail.com

ECONOMIC SECURITY OF RAILWAY COMPANIES IN MODERN CONDITIONS

Murenko, T. (2015), *Economic security of railway companies in modern conditions*. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Economiczna bezpeka zaliznychnykh pidpriemstv v suchasnykh umovakh; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], *Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569)*, Odessa National Economics University, Odessa, Issue 1, No. 56, pp. 78–83.

Abstract. *The article analyses theoretical approaches to definition of economic security in transport enterprises, summarizes and clarifies their content and scope. The evidence of influence on the railway sector safety is found in order to early warning and taking actions to improve. The dynamics of the share of railway transport in the total volume of cargo transportation in Ukraine is traced. It is proved that the adaptation of railway transport to changes in the external economic environment as direction to ensure the competitiveness of the industry is a necessary condition for the development and insurance of our country's security. The directions of identification of sustainable development reserves as a source of economic security of railway transport are identified.*

Keywords: *economic security of railway companies; external and internal threats; sustainable development; adaptation; competitiveness of the industry; economic security of the country.*

JEL classification: R40

Постановка проблеми у загальному вигляді. Протягом останнього часу значного поширення як в світі, так і в Україні, набуло поняття «економічна безпека підприємства». Поява такої дефініції в нашій країні зумовлена трансформацією вітчизняної економіки та прагненням до інтеграції в систему зовнішньоекономічних зв'язків.

Проблема забезпечення економічної безпеки держави є особливо актуальною, оскільки в сучасних нестійких умовах виникає необхідність своєчасного передбачення й реагування на будь-які зміни як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищах [1, с.3]. Як за умов стійкого розвитку, так і в кризові періоди, перед кожним підприємством виникають проблеми щодо забезпечення власної економічної безпеки. Вирішення таких проблем лежить в основі забезпечення економічної безпеки залізничного транспорту.

У сучасних умовах залізничний транспорт, який є продовженням виробництва у сфері обігу, може слугувати чутким індикатором змін, які відбуваються як у виробництві, так і в сфері обігу товарів. Транспорт має досить сильний зворотній зв'язок з динамікою виробництва й торгівлі, а також є суттєвим споживачем ресурсів, істотно впливає на структуру й стан товарних ринків, ринку робочої сили та ринку капіталу.

Таким чином, адаптація підприємств залізничного транспорту до змін зовнішнього економічного середовища, як напрямок збільшення конкурентоспроможності галузі, є необхідною умовою для розвитку й забезпечення економічної безпеки нашої країни.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Незважаючи на значний доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, база для формування концептуальних основ економічної безпеки підприємств має все ще недостатній ступінь вивчення.

Дослідженню цього питання приділяється багато уваги фахівців, зокрема, В. Л. Диканя, І. В. Воловельської, І. Л. Назаренко, Д. Ковальова, Т. Г. Сухорукової, І. Ю. Зайцева, Є. А. Олейнікова, А. А. Кириченко, А. В. Нікітіна, Н. І. Серик та інших. Економічну безпеку авіаційного транспорту досліджували такі вчені, як О. М. Бондаренко, С. А. Демінський, І. О. Козлюк, А. М. Штангрет; автомобільного транспорту – Н. В. Дулеба, В. Г. Шинкаренко; водного транспорту – В. Г. Коба, С. Б. Маляр, В. І. Чекаловець; залізничного транспорту – О. Васильєв, Г. Ейтутіс, З. Межох, Б. Лапідус, С. Міщенко, Д. Мачерет, А. Новікова, І. Плетникова, І. Шевченко, О. Широкова та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз літературних джерел свідчить про те, що й досі серед вчених та фахівців, які досліджують проблеми економічної безпеки підприємства, не існує єдиного погляду на визначення її суті. Наявність різних точок зору щодо інтерпретації поняття економічної безпеки підприємства зумовлює необхідність його подальшого вдосконалення.

Проблема діагностики рівня безпеки підприємства залишається сьогодні невирішеною та актуальною. Вагомість цього питання обумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямку.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз теоретичних підходів до визначення поняття економічної безпеки на транспортних підприємствах, їх узагальнення, уточнення змісту та сутності; виявлення факторів, що впливають на галузь залізничного транспорту, задля завчасного попередження та прийняття заходів щодо підвищення рівня безпеки; визначення напрямків виявлення резервів стійкого розвитку як джерела економічної безпеки підприємств залізничного транспорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Деякі вчені трактують поняття «економічна безпека» з позиції можливостей підприємства не лише виживати, але й розвиватися в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз. Так, В. Л. Дикань та І. Л. Назаренко визначають економічну безпеку підприємства як стан захищеності діяльності підприємства від усіх видів загроз, як зовнішніх, так і внутрішніх, стан, при якому забезпечується стабільне функціонування і прогресивний розвиток підприємства, що досягається шляхом максимально ефективного використання наявних ресурсів і швидкої адаптації до умов середовища, що змінюється [2, с.72].

А. А. Кириченко вважає, що система економічної безпеки підприємства – це комплекс організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних та маркетингових заходів, спрямованих на кількісну і якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз [3, с.59]. Л. Г. Шемаєва зазначає, що економічна безпека суб'єкта господарювання – це така його характеристика, що відображає здатність підприємства реалізувати власні стратегічні економічні інтереси за певних зовнішніх умов завдяки захисту від існуючих потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище [4, с.5].

Науковці М. М. Єрмошенко та К. С. Горячева, розглядають економічну безпеку підприємства як такий стан його економіки (економічної системи), який можна характеризувати внутрішньою збалансованістю і стійкістю до негативного впливу будь-яких загроз, її здатністю забезпечувати на основі реалізації власних економічних інтересів свій сталий та ефективний розвиток [5, с.23]. А. В. Нікітіна трактує економічну безпеку підприємства як такий його стан, за якого забезпечується найбільш ефективно використання всіх видів ресурсів (матеріально-технічних, фінансових, людських, інформаційних тощо) для уникнення, послаблення, чи локалізації загроз і створення умов для стійкого та стабільного функціонування підприємства, його високої конкурентоспроможності, незалежності та автономії в поточному і майбутньому періодах, що є результатом цілеспрямованого комплексу заходів, зокрема, забезпечення оптимальності й ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів [6, с.82].

А. А. Меліхов та Е. В. Камишнікова економічну безпеку підприємства визначають як стан ефективного використання ресурсів підприємства (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо) та наявних ринкових можливостей, що дозволяє попередити негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечити його довгострокове виживання й стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії (статутних завдань) [7, с.316].

Вважаємо, що такий підхід є досить виправданим, оскільки передбачає не лише захист підприємств від різного роду загроз і утримання позицій на ринку, але й обов'язковий розвиток суб'єкта господарювання, що, у свою чергу, є рушійною силою розвитку економіки і держави в цілому. З огляду на те, що галузь залізничного транспорту є інфраструктурною і окремі її елементи належать до природних монополій [8], забезпечення її економічної безпеки має суттєве значення як з позиції самої галузі, так і з позиції загальнонаціональних інтересів України (рис. 1).

Проблема забезпечення економічної безпеки залізничного транспорту виходить за рамки мікрорівня і належить до проблем макроекономічного характеру. Це пов'язано знов таки зі специфікою галузі. Із цього випливає, що для забезпечення її економічної безпеки необхідний комплексний підхід: з одного боку, саме підприємства залізничного транспорту

мають вживати певних заходів, що забезпечують їх безпеку, а з іншого боку – держава має створити сприятливі умови для функціонування суб'єктів цієї сфери.

Рис. 1. Динаміка питомої ваги залізничного транспорту в загальному обсязі перевезення вантажів в Україні (млн. т.)

На сьогоднішній день питання економічної безпеки, особливо в суспільно-необхідних, інфраструктурних галузях постає досить гостро у зв'язку із загостренням економічної і політичної кризи, оскільки забезпечення економічної безпеки таких галузей є одним із важливих елементів забезпечення національної безпеки.

Поряд з цим, в кризових умовах вплив зовнішніх факторів на суб'єкти господарювання стає більш відчутним, з'являються певні загрози, вплив яких значно менший в період стабільного розвитку економічних процесів. Серед таких зовнішніх загроз можна виділити: загрозу національній безпеці; загострення криміногенної ситуації; нестабільність законодавчої бази; значний податковий тиск; низьку конкурентоспроможність підприємств і низьку купівельну спроможність покупців.

Усе це вимагає посилення економічної безпеки підприємств в кризовий період. Тож в цьому контексті забезпечення економічної безпеки залізничного транспорту виходить за рамки управління підприємствами галузі і стає напрямом державної політики.

Залізничний транспорт, як найважливіша складова транспортного комплексу держави, є складною системою, дієздатність та безпека діяльності якої залежить від налагодженої взаємодії всіх її ланок, їх захищеності від негативного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, а також якості прийняття управлінських рішень.

Труднощі, що впливають на залізничний транспорт сьогодні (зношені основні засоби, недостатність оборотних коштів, зменшення обсягів перевезень, невідповідність якості послуг європейським стандартам та інше), потребують від підприємств галузі створення дієвого механізму забезпечення економічної безпеки.

Ситуація, яка склалася в даний час, свідчить про наявність проблем, що перешкоджають стійкому забезпеченню конкурентоспроможності залізничного транспорту і уповільнюють досягнення економічної безпеки держави. Виявлення резервів та їх використання зможе бути

додатковим джерелом економічної стійкості, і, відповідно, – безпеки залізничних підприємств в сьогодишніх невизначених кризових умовах (рис. 2).

Рис. 2. Напрямки виявлення резервів стійкого розвитку як джерело економічної безпеки підприємств залізничного транспорту

Висновки і перспективи подальших розробок. Проблеми економічної безпеки підприємств залізничного транспорту сьогодні є досить актуальними та вимагають негайного розв'язання шляхом посилення державного регулювання, оновлення рухомого складу, розбудови мережі міжнародних транспортних коридорів.

Аналізуючи тенденції розвитку залізничної галузі з погляду факторів економічної безпеки, варто підкреслити важливість врахування особливостей соціально-економічних характеристик та специфіки цієї галузі, її значення в економіці нашої держави.

Тенденції щодо зміни показників національної економіки, транспортної галузі та залізничного транспорту зокрема, а також аналіз низки літературних джерел свідчать про необхідність виокремлення транспортної складової у самостійний блок в системі національної безпеки. Вважаємо, що реалізація значення транспортної галузі в забезпеченні національної безпеки, у тому числі, залізничного транспорту, полягає у створенні умов для його підтримки та розвитку, що забезпечить, у свою чергу, його готовність до роботи в надзвичайних ситуаціях та стійкість функціонування усіх ланок транспортного ланцюжка.

Література

1. Муренко Т. О. Визначення оціночних показників економічної безпеки залізничних підприємств у складі мережесевих об'єднань / Т. О. Муренко // Науковий вісник Херсонського державного університету (Серія: Економічні науки). – 2015. – Вип. 10. – С. 27–34.
2. Дикань В. Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки: монографія / В. Л. Дикань, І. Л. Назаренко // Українська державна академія залізничного транспорту. – Х.: УкрДАЗТ, 2011. – 142 с.

3. Кириченко А. А. *Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці* / А. А. Кириченко, Ю. Г. Ким // *Актуальні проблеми економіки*. – 2008. – № 12 (90). – С. 53–56.
4. Шемаєва Л. Г. *Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності»* / Л. Г. Шемаєва. – К., 2010. – 39 с.
5. Єрмошенко М. М. *Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: монографія* / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева // *Національна академія управління*. – К.: НАУ, 2010. – 232 с.
6. Нікітіна А. В. *Розвиток теоретичних засад економічної безпеки підприємства* / А. В. Нікітіна // *Сталий розвиток економіки: Всеукр. наук.-виробн. журнал*. – 2008. – № 12 (90). – С. 53–65.
7. Мелихов А. А. *Эволюция подходов к содержанию категории «Экономическая безопасность предприятия»* / А. А. Мелихов, Э. В. Камышникова // *Вестник Приазовского государственного технического университета*. – 2009. – № 19. – С. 316–319.
8. *Діяльність промислових підприємств в Україні (2010–2014 рр.)* [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

References

1. Murenko, T. (2015), «*Determination of performance indicators of economic security of railway companies*» [Vyznachennia otsinonych pokaznykiv ekonomichnoi bezpeky zaliznychnykh pidpriemstv u skladi merezovykh obiednan], *Scientific Bulletin of Kherson State University (Series «Economics»)*, No. 10, pp. 27–34 (ukr)
2. Dykan, V. L. (2011), «*Integrated method of determining the level of economic security*» [Kompleksna metodyka vyznachennia rivnia ekonomichnoi bezpeky], *UkrDazt, Kharkiv*, 142 p. (ukr)
3. Kirichenko, A. A., Kim, Y. G. (2008), «*The methodological foundations of entities' economic security in transition economy*» [Metodolohichni osnovy ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia v transformatsiyniy ekonomitsi], *Actual problems of economy*, No. 12 (90), pp. 53–56 (ukr)
4. Shemaeva, L. G. (2010), *Economic security in a strategic interaction with the subjects of the environment: Author's thesis* [Economichna bezpeka pidpriemstv u stratehichniy vzayemodii z subiektamy zovnishnioho seredovishcha: avtoref. dis. ... dokt. ekon. nauk], Kyiv, 39 p. (ukr)
5. Yermoshenko, M. M., Goryacheva, K. S. (2010), «*The financial component of economic security: state and enterprise*» [Finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: dershava i pidpriemstvo], *National Academy of Management, Kyiv*, 232 p. (ukr)
6. Nikitina, A. V. (2008), «*Development of theoretical foundations of economic security*» [Rozvytok teoretychnykh zasad ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva], *Ukrainian Scientific Production Journal «Sustainable economic development»*, No. 12 (90), pp. 53–65 (ukr)
7. Melikhov, A. A., Kamyshnikova, E. V. (2009), «*Evolution of approaches to the content of «economic security» category* [Evolutsiya podkhodov k sodержaniyu kategorii «ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya»], *Bulletin of Azov State Technical University*, No. 19, pp. 316–319 (rus)
8. «*The activity of industrial enterprises in Ukraine (2010–2014)*» [Diialnist promyslovykh pidpriemstv v Ukraini (2010–2014)], *Official website of the State Statistics Service of Ukraine*, available at: <http://ukrstat.gov.ua> (ukr)